Йоанна Николова Драгнева

ИНТЕГРАЦИОННИ И МОТИВАЦИОННИ АСПЕКТИ В ПРОЦЕСИТЕ НА МИГРАЦИЯ В ЗАВИСИМОСТ ОТ ГЕОГРАФСКАТА ОТДАЛЕЧЕНОСТ НА СТРАНИТЕ-ПРИЕМНИК ГЕРМАНИЯ И САЩ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

Професионално направление: 3.2. Психология

Докторска програма: Социална психология

Научен ръководител: Проф. д-р Антоанета Христова

София, 2023

Дисертационният труд е обсъден и насрочен за защита на Научен семинар на департамент „Психология“ към Института за изследване на населението и човека при БАН.

Обем: 222 страници.
Библиография: 225 източника (36 заглавия на български език, 189 заглавия на чужд език).
Таблици: 107.
Фигури: 22.
Приложение: Инструментариум.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 10 май 2023 г., пред научно жури в състав:

1. Проф. Йоланда Зографова
2. Доц. Диана Бакалова
3. Доц. Юлиян Яанкиев
4. Доц. Биляна Великова
5. Доц. Петър Нешев

Членовете са назначени от Научния съвет на Института за изследване на населението и човека при БАН.

Материалите по защитата са на разположение в библиотеката на Института за изследване на населението и човека при БАН.

УВОД

Нашата страна има дългогодишен опит с миграцията, особено в последните години, които показват и нейният по-значим ръст. Поради това изследванията върху интеграционните и мотивационни аспекти в процесите на миграция са силно значима и актуална тема. Актуалността на фокусът в настоящия дисертационен труд произлиза и от това, че процесите на миграция могат да бъдат проучени в зависимост от много и различни признаци, причини и аспекти.

Основната цел на дисертационния труд е да изследва интеграционните и мотивационни аспекти в процесите на миграция в зависимост от географската отдалеченост на страните-приемник Германия и САЩ.

Първият етап от труда включва теоретичната рамка за разбиране на контекста на миграцията по отношение на три нейни ключови аспекта: идентификация/идентичност, акултурация и мотивация. Литературният обзор разкрива фокусиране върху многостепенните интеграционни процеси и важните фактори за отчитане на това какви могат да бъдат основните индикатори в тези процеси по отношение на връзката им с идентификацията, акултурацията и мотивацията.

Вторият етап от труда е фокусиран върху интеграционните и мотивационни аспекти в процесите на миграция в зависимост от географската отдалеченост на страната-приемник Германия и САЩ. Представена е постановката на проучването: количествено изследване, проведено сред 306 лица от Германия и 185 от САЩ, както и качествено изследване, проведено сред 12 лица от Германия и 20 лица от САЩ. Тук се очертават мотивационните профили за емиграция и връщане в родината на българските мигранти и се анализират причините за емиграция в различните общности в Германия и САЩ.

Изборът на двете ключови държави си кореспондира с тази географска отдалеченост: Германия – като член на ЕС и много по-близка до България държава и САЩ – като много по-голяма по площ и популация държава, силно отдалечена от нашата страна.

Резултатите разкриват значими различия между двете групи емигранти във връзка с изследваните фактори. Това предполага и разработването на специфични политики на българската държава спрямо тях.

ПЪРВА ЧАСТ. ИДЕНТИФИКАЦИЯ, АКУЛТУРАЦИЯ И МОТИВАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА МИГРАЦИЯТА

1. Идентификация и идентичност - подходи на изследване в контекста на миграционните процеси

По отношение на идентификацията и миграцията, може да се каже, че търсейки ориентировъчно, но полезно и оперативно определение на понятието за идентификация в литературата най-честото прибягване е до езиковите корени на латинския термин idem - „същият“. Идентификацията по същество и по своя характер трябва да се разбира като първоначално свързана с динамиката на включването / изключването. Идентификацията се отнася до резултата от два основни процеса: самопредставяне и социална категоризация. Комбинацията от тези два процеса води до усещане за разграничаване от другите, признаване на собствената разлика, чувството за принадлежност и последващи механизми на включване и изключване, които от своя страна се създават, поддържат и подсилват чрез публични политики и закон. Под емиграция се разбира постоянно или временно изселване, преместване в друга страна, а имиграция е постоянно или временно заселване в друга страна.

Стратегическата идентификация и (повторна) интерпретация на контекста на произход и пристигане са описани в литературата като процеси на договаряне на идентичност. Фокусирането върху мигрантите като „хора в транзит“ разкрива, че изследването на миграцията е от решаващо значение за изследване на идентичността.

Идентификацията има два аспекта – личностен и социален. Личностната идентичност се оформя в процеса на социална категоризация и се развива в хода на жизнения цикъл между раждането и смъртта. Развитието се характеризира с кризи, вземане на решения и осъществяване на различни избори. Идентичността е и социална по произход, доколкото се оформя в резултат на взаимодействията на индивида с други хора с помощта на социално установени кодове.

1.1. Личностен аспект на идентификацията и миграционни процеси

Връзка между идентификацията и социалното присъствие на индивидите се открива още в „теорията за социалния баланс“ на Фриц Хайдер (1946, 1958) – модел, разкриващ как една социална група се развива до състояние на възможно равновесие (Heider, 1946). Теорията показва как взаимоотношенията между индивидите характеризират взаимодействията, възникващи в социалната система (техните нагласи, симпатии, сантименти, настроения) и посочва, че индивидът е склонен сам да избира балансовото състояние в своите междуличностни отношения.

Чувството за принадлежност е решаваща стъпка в процесите на формиране и възстановяване на идентичността на мигрантите, като основният фокус е върху идентичността като следствие на социално взаимодействие, на това как идентичностите се изграждат, договарят и трансформират (Simon, 2004, p. 22). Диалектическото взаимодействие между самопредставянето (означаващо идентификация по отношение на междуличностните различия) и социалната категоризация (означаваща хетеродефиниция по отношение на категории, които установяват граници между „нас” и „тях”) - е един от основните въпроси, които засягат идентичността по отношение на миграцията (Simon, 2004, p. 22).

Моделите на идентификация сред мигрантите се различават значително, вариращи от идентификация със страна на произход, религия или майчин език през приемаща страна, до нито едната, нито и другата (Ramelli et al, 2013). Напускайки родината си, мигрантите губят своя социален статус, семейство, социални мрежи и колкото и да се стремят да се интегрират, те остават непознати. Суровата реалност на социалното изключване се различава от идеализирания образ на приемащата държава като място за подобряване на живота, който първоначално мотивира мигрантите да напуснат страната. В последствие разочарованието и носталгията допринасят за идеализирането на страната на произход, която е допълнително „разкрасена“ чрез паметта. Когато обаче емигрантът се върне у дома, контрастът между идеалното и истинското се появява отново, т.е. до известна степен мигрантите живеят между идеализацията и разочарованието както в приемащата страна, така и в страната на произход (Ramelli et al, 2013).

1.2. Социален аспект на идентификацията и миграционни процеси

Социалната идентичност е индивидуалната концепция на човек за него самия, получена от възприетото членство в съответна социална група (Turner & Oakes, 1986). В основата на интерпретацията на резултатите (от гледна точка на социалния аспект), се поставя именно „теорията за социалната идентичност“ на А. Ташфел и Дж. Търнър (Tajfel & Turner, 1979, pp. 33-47). Според тази теория, социалното поведение изисква човек да промени поведението си, докато е в групата, а самото му поведение може да варира между междуличностното поведение и междугруповото поведение.

Междуличностно поведение е обусловено единствено от индивидуалните характеристики и междуличностни отношения между двама души. Междугрупово поведение се определя единствено от членство в социалната категория в контекста на повече от двама души.

В съвременните изследвания се очертават и социално-психичните проявления на разнообразието сред феномените на междугруповите отношения, социалните идентичности, колективни поведения – чрез нови различни измерения на развитието на нагласите към разнообразието – както на етно-националното, така и на културното разнообразие (Зографова, 2016). Емпирично проверени модели доказват как различната степен на въздействие на различни фактори (доверие, социалнополитическа активност, място в обществото, доход, религиозност), влияят върху нагласите към етно-националното и културно разнообразие. Избирането на различни социални групи и категории, към които индивидът да принадлежи и с които да се идентифицира, е основен фактор за изграждането на комплексност на социалната идентичност; наблюдава се трайна тенденция към приемане на колективната евроидентичност, паралелно с националната идентичност (Зографова, 2016).

1.3. Съвременни теории и изследвания за идентичността в контекста на миграцията

Връзката „идентичност – миграция“ се проявява чрез принадлежност / членство; чувство за принадлежност; право на глас; самопредставяне; самоопределяне; културно многообразие; полова идентичност; религия; етнос; стереотипи. Съвременните теории се обединяват около:

- Културното многообразие, връзката идентичност – маргинализация: влиянието на концептуализацията на мигрантите като „друга“ категория в съвременното общество (Bombelli, 2015; Viola, 2013);
- Процесите на изграждането на половите идентичности в съвременната миграция (Boccardi, 2014; More, 2015);
- Връзката между идентичност и „дом” и как тя се влияе от динамиката на център-периферия (Caputo, 2015);
- Принадлежността и членството като основни компоненти в процеса на изграждане на идентификация (Milic, 2015);
- Правото на глас на мигрантите в страните на произход - инструмент за транснационално политическо участие (Echeverria, 2014);
- Значението на религията в процеса на договаряне на идентичността (Waltzer, 2015);
- Стереотипите като източник на опозиционно изграждане на идентичност (Allah, 2014).

2. Акултурацията като посредник на миграционните процеси

Общото между различните гледни точки в определенията за понятието „култура“ е това, че никой не приема културата за статична, напротив – тя се развива в унисон с потребностите на общностите, изменя се в зависимост от средата и най-вече от взаимодействието с други култури. Това определя процеса на „акултурация“ като „явление, възникващо когато групи от индивиди с различни култури встъпват в продължителен непосредствен контакт, вследствие на който се изменят първоначалните културни модели на едната или на двете групи“ (Redfield, Linton & Herskovits, 1936).

Акултурацията може да се определи и като поредица от процеси, при които индивидите и групите си взаимодействат, за да се определят като културно различни

(Berry, 1997). Според други, едно от възможните разграничения е интересът към формирането на нови култури, който в по-голяма степен е характерен за интеркултурацията, отколкото за акултурацията (Таир & Димитрова, 2014).

В съвременната литература някои проучвания анализират социално-психологичните аспекти на взаимоотношението между увеличаващото се разнообразие и мултикултурно присъствие в Европа и колективните нагласи и представи на европейците, като се насочват към последиците от икономическата и финансова криза от края на 2008 г. и свързаните с нея проблеми (Зографова, 2014). Други проучват субективното съдържание на понятието „социална криза“ като провежда контент-анализ на генерирани асоциации на понятията „социална криза‘ и „обществени проблеми“ (Христова, 2009, с. 7).

В съвременните теории се откриват:

- „Линеен биполярен модел на акултурация“ (Phinney & Ong, 2007), според който единият полюс, на който е силната обвързаност на индивида с етническата му култура, а другият е силната обвързаност с преобладаващата или доминираща култура – засилването на едната обвързаност предполага отслабване на другата. Това означава, че акултурацията е процес на отслабване на етническата идентичност.

- „Двуизмерен акултурационен модел“ (Berry, 2005), според който съществуват четири стратегии на акултурация в зависимост от две ключови измерения. Първото измерение е свързано с поддържането и запазването на етническа идентичност и етнокултурни характеристики от недоминиращата група, а второто – с поддържането на взаимоотношения с доминиращата група.

- „Модел за акултурационен стрес“ (Berry, 2005), според който отношенията между взаимодействащите си култури могат да предизвикат съпротивителни стратегии у недоминиращите общности, които възпрепятстват процеса на акултурация. Процесът на акултурация се използва, за да опише промяната, която се случва в поведението, ценностната система и личната идентичност на хората при миграция (Джон Бери и неговите виждания са важен акцент в дисертационния труд, както с двуизмерния акултурационен модел, така и с теорията за акултуративния стрес, по отношение и на културната интеграция на мигрантите – б.а.).

Връзката „акултурация – миграция“ се проявява чрез: среда на общуване; социални помощи; приобщеност в страната-приемник; участие в управлението; време на пребиваване; двойно гражданство.

Културна (акултуративната) интеграция на мигрантите се проявява чрез разлика между институционалното и нормативното измерение - институционалното измерение се отнася до увеличаване на участието на мигранти в основните институции на обществото (пазара на труда, образование, здравеопазване), а нормативното - до промени в мигрантската културна ориентация и идентификация (Entzinger & Biezeveld, 2003). Чрез участието си в гражданското общество лицата-мигранти установяват и контакти между тях и по-широкото общество. Участието може да се разглежда и като индикация, че мигрантите намират своето място в обществото, от което са част, и че се установяват там (Entzinger & Biezeveld, 2003). В контекста на политическия дискурс за интеграцията акултурацията по-скоро се отнася до явлението, че мигрантите поемат постепенно някои основни елементи от заобикалящата ги културна среда, без напълно да изоставят своята истинска уникална културна идентичност (Entzinger & Biezeveld, 2003). Това е подобно на двуизмерния модел на Бери – от една страна, да поддържат културния модел на групата мигранти, която не доминира с цел запазване на идентичността си и от друга страна, да поддържат и културни отношения с доминиращата група в страната-приемник: местното население.

Независимо от това, че страните-приемник могат да заимстват някои елементи от културата на мигрантите, в мигрантските общества взаимната акултурация рядко означава симетрична акултурация. Почти винаги мигрантите се адаптират много повече към променените в околната среда, отколкото местното население (Entzinger & Biezeveld, 2003). Насърчаването на мигрантското участие в институционалните уредби може да доведе до постигане на по-пълна интеграция на мигрантите в новата им среда с цел адаптация. Така може по-добре да се разбере интеграционната политика (Faist, 2000).

3. Мотивация за миграция

Значимостта на представените теоретични мотивационни постановки и техните създатели е неоспорима в общия контекст на мотивацията, но по отношение на конкретиката на груповата мотивация (особено важна при дискусионните въпроси на мотивацията и връзката ѝ с миграцията), акцентът се поставя върху няколко видни имена (М. Хог, Д. Абрамс, М. Раби, Ф. Бекърс), които заслужават по-широко внимание и анализ и могат да послужат като основен ориентир в разбирането на причинно-следствените връзки между мотивацията за заминаване и завръщане.

М. Хог и Д. Абрамс (1993) разработват „модел на социалната мотивация в групи“ (Hogg & Abrams, 1993, pp. 173-190), базиран на теорията за социалната идентичност на Ташфел и Търнър. Този групово-мотивационен подход показва, че точно както съществува двупроцесен модел на зависимост на социалното влияние в групи, така и социалните мотивационни концепции също могат да отразяват двупроцесен модел на социална мотивация, при който хората са принудени да търсят социално одобрение и положителна оценка.

М. Раби и Ф. Бекърс (1978) поставят „концепцията за социалната мотивация“ (Rabbie & Beckers, 1978), чиято идея се обединява около аргумента, че лидерът в една група може да обедини последователите си като членове на групата и да постигне усещане за споделена социална идентичност.

М. Брюър (1996) създава теория за „оптималната отличителност“ (Brewer & Gardner, 1996), която поставя фокус върху социалният Аз: да си еднакъв и различен едновременно. Според тази теория хората имат две основни и конкуриращи се човешки потребности - необходимостта от включване и необходимостта от диференциация, удовлетворени чрез членство в умерено приобщаващи (оптимално различни) групи, които влияят върху възприятията и преценките на хората за самите тях и за другите, както и за естеството на вътрешногруповите и междугруповите отношения.

3.1. Мотивация за емигриране

Мотивите, които стоят зад миграционното поведение, са различни през различните исторически епохи и няма как миграционните процеси да се поставят под общ знаменател, защото зад тях стоят коренно различни причини. Налице са разнообразни поведенчески характеристики на мигрантите, обособени не просто от различни, но и понякога и от противоположни мотиви за емиграция. Те зависят и от фактори като икономически климат и политическа обстановка, социална и културна среда, народопсихология и традиции, идентичност, принадлежност и т.н.. Тенденциите в миграционните процеси са изключително специфични, валидни за определен мотивационен психологически профил, носещ в себе си определени на дадената популация мотиви.

Водещите мотиви за българската емиграция (свързани с нагласата за емиграция) са най-вече по посока на по-високото заплащане, по-високият жизнен стандарт,

подпомагането на семейството в България (Христова, 2019, с. 10) Според изследването именно тези фактори оформят мотивационния профил на потенциалните емигранти.

3.2. Мотивация за имиграция

Влиянието на миграцията на връщане зависи от степента на миграционните потоци и избора на мигранти (Radu & Straubhaar, 2012). Мотивите за връщане на мигрантите имат два компонента. Първият компонент е желанието за завръщане на мигрантите, а вторият – готовността за завръщане (Cassario, 2004). Мотивацията за връщане представлява важен фактор за реинтеграцията на връщащите се, а техните лични характеристики (умения, мрежи, социални отношения) и тяхната готовност за завръщане, са необходими, за да могат да се реинтегрират успешно (Pawlowska, 2017).

Важен фактор и тласък за завръщане е чувството за непринадлежност към страната-приемник и липсата на идентичност. За много от завръщащите се сигурността също е много важен мотиватор. Друга мотивация е значението на бъдещите възможности, които чрез развитието на миграционните си политики за завръщане могат да предложат страните на произход.

Има много мотиви и причини за връщане в родината, които могат да създадат пречки. Важен и належащ проблем, пред който могат да бъдат изправени връщащите се, е безработицата. Трудностите при реинтеграцията често очакват всички, дори и висококвалифицираните. Други фактори, които могат да повлияят отрицателно са корупцията, социалната среда, социални норми, реинтеграция.

3.3. Мотивацията в процесите на адаптация

3.3.1. Мотивация и идентичност

Концепцията за основните човешки мотивации - теорията на идентификацията и ценностите на Шварц (Schwartz, 1994) - определя ценностите като желани цели, различни по важност, които служат като ръководни принципи в живота на хората, вкл. и във връзка с тяхната идентичност и принадлежност. Теорията уточнява изчерпателен набор от десет мотивационно различни типа ценности (Schwartz, 1994) и посочва, че хората могат да бъдат мотивирани да емигрират, за да преследват някоя или всичките си основни мотивации, т.е. техните ценности и своята идентичност (Schwartz & Sagiv, 1995);

Мотивацията за миграция се свързва положително с идентификацията на личността с групата, чиито интереси емигрантът има за цел да защити (Tartakovsky & Schwartz, 2001). Съществува и връзка между идентификацията на личността и социално-демографските променливи с нагласите и намеренията за миграция (Brym, 1992; Carlson & Nilsen, 1995), както и връзка между нивата на оптимизъм и социалните нагласи на хората и взаимната му обвързаност с бъдещето и перспективата в мисленето на личността на индивидуално ниво (Христова, Начева & Андреев, 2017).

3.3.2. Мотивация и акултурация

Концепцията за акултурация по отношение на миграцията, описва процесите на промяна (поведенческия репертоар, ценностната система, личната идентичност на хората) при миграция. Адаптация към непознати условия, пораждащ силен физически и психологически стрес (Berry, 2005 – теория за акултуративния стрес). Изхождайки от идентифицираните типове стратегии на Джон Бери, когато хората преминават през процес на акултурация, могат да се изведат основни мотивационни подбуди за миграция.

Взаимовръзките между културата на мигрантите, ефективността на справяне с процесите на акултурация и мотивационните показатели за успех на интеграцията

показват, че маргинализацията може да доведе до голяма загуба на културата и до появата на дисфункционални поведения (Berry, 2005). Освен това, колкото по-интегрирани са мигрантите, толкова по-мотивирани и успешни са те по отношение на удовлетвореността (Cerdin, Diné, & Brewster, 2014). Хората, които се идентифицират и интернализират с повече от една култура, са много по-мотивирани и способни да помогнат на организациите да постигнат своите цели (Fitzgerald, Howe-Walsh, 2008).

ВТОРА ЧАСТ. ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИНТЕГРАЦИОННИТЕ И МОТИВАЦИОННИ АСПЕКТИ В ПРОЦЕСИТЕ НА МИГРАЦИЯ В ЗАВИСИМОСТ ОТ ГЕОГРАФСКАТА ОТДАЛЕЧЕНОСТ НА СТРАНАТА-ПРИЕМНИК

1. Анализ на контекста (цели, задачи, хипотези, методи, извадка)

Цел на изследването

Фокусът на изследването е поставен върху интеграционните и мотивационни аспекти в процесите на миграция. Целта на настоящото изследване е да се очертаят мотивационните профили за емиграция и връщане в родината на българските мигранти в зависимост от географската отдалеченост на страната-приемник. Проучването целѝ и да анализира причините за българската емиграция в различните български общности в Германия и САЩ.

Задачи на изследването

1. Да се направи контекстуален анализ на интеграционните процеси в страните-приемник, избрани според географската им отдалеченост;
2. Да се определят различията в идентификационните процеси сред българите живеещи в двете държави на емиграция (Германия и САЩ);
3. Да се изследват нивата на акултурация сред българите живеещи в страните-приемник;
4. Да се изследват мотивационните нива и проследят причинно-следствените връзки, които описват мотивите за (евентуално) завръщане в родината.
5. Да се проследят ориентациите на мигрантите към бъдещето и бъдещите перспективи на поколението.

Хипотези на изследването

Генерална хипотеза: отдалечеността на страната-приемник влияе както върху мотивите на емигрантите за заминаване, така и върху техните мотиви за завръщане в родината.

Предложената по този начин генерална хипотеза, се допуска, тъй като е мотивирана от проучвания, които установяват, че по-близките географски страни до родината, се различават от по-отдалечените от нея. Например, работните места в публичния сектор, образованието, участието в местни избори в някои страни в Европа, не са отворени опции за граждани извън ЕС (Joppke, 1999, p. 635) . Освен това, съществуват разлики в политиките за натурализация и получаване на гражданство в страната-приемник, за граждани извън ЕС и такива в други, по-отдалечени държави (Entzinger, 1990, p. 61). Участието на мигрантите в гражданското обществото, вкл. институции като политически, партийни, ведомствени, също оказва влияние върху отдалечеността на страната-приемник, защото до голяма степен зависи от възгледите за мултикултурализма и културните индикатори (Entzinger, Biezeveld, 2003, pp. 25-28).

Подхипотези на изследването

1. Допускаме, че мигрантите от Германия (по-близката географски страна), имат по-слаба идентификация, а тези, които живеят в САЩ (по-отдалечената географски страна), имат по-силно изразена идентичност (Entzinger, Biezeveld, 2003, pp. 8-9).

2. Допускаме, че акултурацията сред мигрантите в Германия (по-близката географски страна) е по-добра от акултурацията сред мигрантите в САЩ (по-отдалечената географски страна), поради значимостта на географската отдалеченост на страните-приемник (Navas, M. et al., 2005, pp. 28-29).

3. Допускаме, че сред мигрантите с по-добра акултурация е налице по-слаба национална идентичност (Entzinger, Biezeveld, 2003, pp. 8-9).

4. Допускаме, че географската отдалеченост на страните-приемник е ключов фактор за мотивите на българските емигранти както за заминаване, така и за завръщане (Cassario, 2004; Horst, 2007; Kuschminder, 2017, pp. 12-13).

5. Допускаме, че мигрантите в Германия са по-добре интегрирани от мигрантите в САЩ, поради значимостта на географската отдалеченост на страните-приемник, (Walzer, 1970; Engbersen, & Gabriels, 1995), както и че бъдещите перспективи на поколението на мигрантите зависят от географската отдалеченост – тези в по-близката до България страна (Германия) желаят бъдеще в родината си повече, отколкото тези в по-отдалечената от България страна (САЩ).

Методи на изследването

Количествен метод: Анкетен метод.

Качествен метод: Наративно биографичен метод - качествен подход за изследване на комплексни феномени на човешкото състояние в конкретния миграционен контекст.

Методически инструментариум – количествено изследване

Методическият инструментариум в количественото проучване използва анкета/въпросник. Въпросите, включени в анализа на проучването, са ориентирани към основните изследователски конструкти: идентификация, акултурация, мотивация за връщане, бъдещи перспективи за поколението.

Методически инструментариум – качествено изследване

Методическият инструментариум в качественото проучване използва наративно биографичния метод, с цел интерпретации и генерализации въз основа на споделени истории, без в тях да се привнася външен смисъл (в конкретния случай това означава житейските истории на българските емигранти). При избора на респонденти се вземат предвид следните критерии: пол, възраст, образование, семеен статус и тип миграция. Между интервюираните са включени както мъже, така и жени; хора с основно, средно и висше образование; самотни емигранти, семейства без деца, семейства с деца, разделени семейства (единият родител е в чужбина, а другият в България) и др.

Методика на изследването

Статистическите резултати са обработени с SPSS и включват модели на честотно разпределение по съответния признак, Chi-Square Tests и Symmetric Measures, съдържащи коефициенти, показващи дали има връзки между изследваните променливи.

Извадка на изследването

Количественото изследване по анкетния метод проучва общо 491 лица от страните Германия и САЩ, разпределени по следния начин:

- Германия (306 изследвани лица, които подлежат на анализ);
- САЩ (185 изследвани лица, които подлежат на анализ).

Качественото проучване по наративно биографичния метод включва общо 32 изследвани лица от Германия и САЩ, чиито данни подлежат на анализ. Те са разпределени в двете страни, съответно: 12 лица за Германия и 20 лица за САЩ.

Ограниченията на проучването:

- Изследването няма претенции да описва всички възможни мотиви, които движат комплексно всички хора, които емигрират в двете посоки;

- Изследването има претенции да опише само тези извадки (този тип хора), които са попаднали в проучването, а те са предимно образовани, работещи, с лек дисбаланс към жените и емигранти, които са мотивирани да участват в изследването;
- Мотивацията на емигрантите да се включат в изследването е от значение за профила на участващите, т.е. хора, които са с доказана връзка с България.

2. Интеграционни процеси в страните-приемник – сравнителен анализ на Германия и САЩ

Социално-икономическа интеграция: различия в икономическите и социални причини за емиграция в двете страни; различия в адаптационните и интеграционни периоди; различия в степента на допускане и социална мобилност на своите членове в Германия и САЩ; различия в нагласата (в контекста на икономическото и финансово благосъстояние) на българските емигранти и др.

Правно-политическа интеграция: различия в правилата за натурализация, получаване на гражданство, натурализацията като марка за интеграция; различия в участието на мигрантите в политическия живот на страните-приемник; различия в избирателната активност в Германия и САЩ; различия между двойните граждани в двете страни и др.

Културна интеграция (акултурация): различия в подкрепата за интеграция на мигрантите; нива на интеграция в приемащото общество срещу запазване на културна идентичност; бариери в културната интеграция в Германия и САЩ; фактори и причини за различните периоди на културна интеграция и адаптация в двете страни и др.

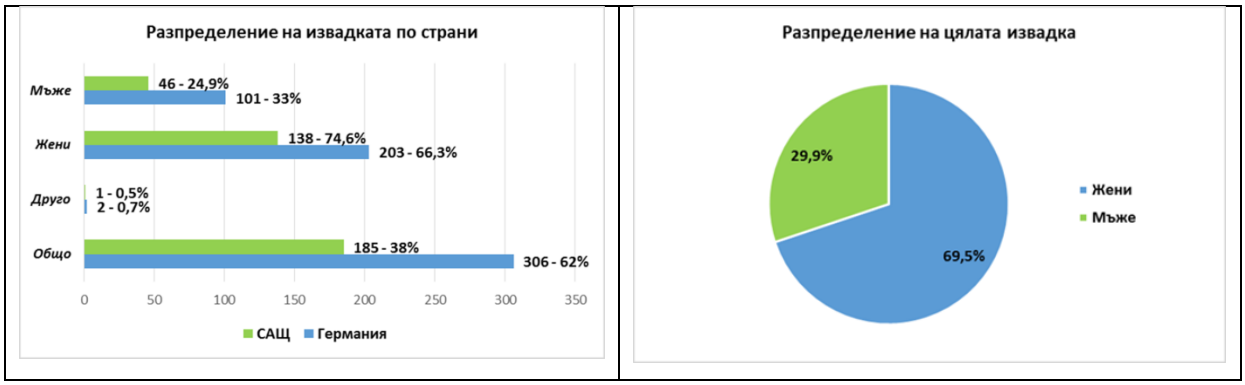
3. Представяне на резултатите и анализ във връзка с изследването на интеграционните и мотивационни аспекти в процесите на миграция в зависимост от географската отдалеченост на страната-приемник

Чрез определянето на честотните разпределения и значими връзки между променливата „географска отдалеченост“ /държава/ и останалите променливи във всеки един фактор, определяме и нивата на акултурация, идентичност, мотивация и бъдещи перспективи за поколението на изследваните лица.

3.1. Демографски характеристики

Демографските характеристики на лицата, са измерени чрез следните въпроси:

1 - Кое поколение българин зад граница сте?
28 - От колко години живеете в държава, в която сте в момента?
29 - Вашият пол?
30 - Вашето образование?
31 - Имате ли работа?
33 - Сам ли сте или имате семейство?
35 - Ако не сте сам, колко членове на семейството ви работят?
36 - Имате ли двойно гражданство?
37 - Какъв е средния ви годишен доход?

Фигура 1. Разпределение на извадката (цялостно и по страни)

Германия има общо 306 участници в изследването, от които 203 жени. Мъжете са 101 лица. Двама човека са дали отговор „Друго“. От САЩ има 185 участници, от които 138 жени от всички лица от извадката от тази страна. Мъжете са 46 лица. Един човек е дал отговор „Друго“. В общата извадка преобладават жените.

От получените резултати се установява, че с изключение на променливата „Имате ли работа“, между променливата „Държава“ и всички останали променливи (време на пребиваване, образование, сам ли сте или имате семейство, имате ли двойно гражданство и среден годишен доход) съществува зависимост. Въпреки, че коефициентите на Phi и Cramer's V показват средна или слаба по сила зависимост, най-висока по степен на значимост е зависимостта между променливите „Държава“ и „Имате ли двойно гражданство“ (Phi и Cramer's V = 0,460), следвана от също средната степен на зависимост между „Държава“ и „Образование“ (Phi и Cramer's V = 0,305). Следваща по степен на значимост е зависимостта между „Държава“ и „Сам ли сте или имате семейство“ (Phi и Cramer's V = 0,209), „Държава“ и „Среден годишен доход“ (Phi и Cramer's V = 0,153) и „Държава“ и „Време на пребиваване в страната-приемник“ (p = 0,000). Това дава основание да се направи извода, че с изключение на променливата „Имате ли работа“, всички останали изследвани променливи зависят от държавата – страната-приемник – Германия или САЩ.

Получените резултати са предпоставка за съставянето на два профила:

Първи профил – изследвани лица в САЩ, съставен от:

• Мъже и жени;
• Високо образовани;
• Работещи;
• Семейни с деца;
• Пребиваващи от дълго време;
• С двойно гражданство;
• С по-високи доходи (с лека доминанта на по-високи доходи в САЩ, спрямо Германия).

Втори профил – изследвани лица в Германия, съставен от:

• Мъже и жени;
• Образовани – полувисшисти и средно специално;
• Работещи;
• Сами или с партньор;
• Пребиваващи от по-кратко време, но и от по-дълго време;
• С българско гражданство;
• С със средни доходи.

Това е специфична извадка, т.е. мотивирана да участва в изследването, което означава заявен интерес към България и хора с доказана връзка с родината. Това предполага профили именно на тази специфична извадка от емигранти.

3.2. Фактор Идентификация / Идентичност

Фактор „Идентификация“ е измерен чрез въпросите:

2 - Поддържате ли връзка с България?*

3 - Ако “Да”, каква?*

8 - Поддържате ли контакт с други българи в държавата, в която живеете?

10 - Хората откъде чувствате най-близки?

15 - Ако сте български гражданин в чужбина, гласувате ли за изборите в България?

16 - Кое от изброеното в най-голяма степен формира у вас чувството за принадлежност към България?*

17 - Когато мислите за себе си, коя е думата, която ви описва най-правилно?

18 - Някои хора се самоопределят като българи (като националност), други - не. Колко често се чувствате българин?*

19 - Колко важно е за вас да се чувствате българин?*

**по въпроси 2, 3, 16, 18 и 19 липсва значима връзка; те не се представят и не се търси интерпретация на тези резултати.*

Въпросите по фактор „Идентификация“, при които в статистическите резултати липсва значима връзка, не се представят и не се търси интерпретация на тези резултати.

Таблица 1. Контакт на лицата с други българи в страната-приемник – Германия / САЩ /брой лица/

Да, често	*Да, рядко*	*Не*
ГЕРМАНИЯ		
195	101	10
САЩ		
141	39	5

Фигура 2. Контакт на лицата с други българи в страната-приемник

От резултатите се наблюдава, че между двете променливи „Държава“ и „Поддържане на контакти с други българи в страната-приемник“ има връзка. Вижда се, че в САЩ поддържат контакт с други българи по-често, отколкото тези в Германия.

Тези резултати са подкрепени и от качественото проучване:

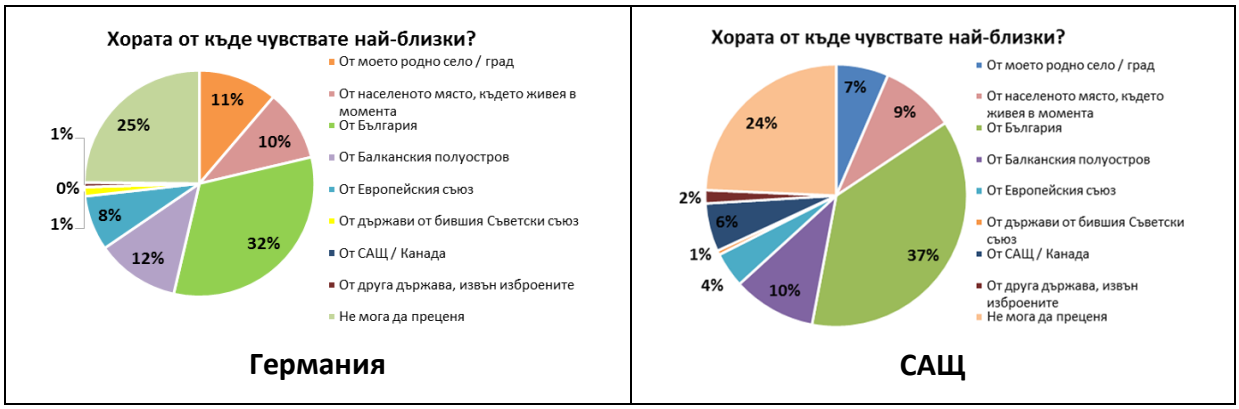
Таблица 4. Мнения на български емигранти във връзка с „поддържане на контакти с други българи“ /Германия, САЩ/

ГЕРМАНИЯ	САЩ
„Не си общувам с българи, само с определени хора или ако имам пациенти. Ходя на църква, но за празниците – не“. Жена, 50 години, Германия „Нашите приятели са основно българи, но тук човек е много по-затворен откъм социални контакти. В България има натрупани социални контакти – съседи, съученици, учители, приятели, състуденти. В чужбина истинските приятелства се броят на пръстите на едната ръка. В това отношение контактите ни с германци са много по-честни и неангажиращи. Те ни помагат много повече, отколкото българите тук“. Жена, 62 години, Германия „Миналата година общувах повече с българи тук и забелязах, особено тези, които не говорят езика, те изобщо не са излезли от България. Тук си създават една малка България. Тук са заради по-високото заплащане или заради възможностите за тяхното дете. Но те не се стремят да научат езика, нито да се приобщят – просто да изкарат годините и да си живеят по български“. Жена, 29 години, Германия	„Имаме български телевизии, театрите идват постоянно, имаме прекрасна театрална зала. Животът в България е ориентиран към семейството. Тук общността търси да се събира с българи, има пловдивска вечер, благоевградска, има 6 или 7 групи за танци“. Жена, 60 години, САЩ „Ние се събираме много по празници, отделно лятото се събираме всяка събота и неделя, някъде на барбекю. Просто много се събираме и като цяло българската общност има доста добър социален живот. Правят се събори, има един много голям, събор на който се събират много хора“. Жена, 35 години, САЩ „Никога не съм била откъсната от българската общност, защото нашите приятели са българи и ние си запазихме добри отношения. И съм доволна от всички българи с които съм имала нещо общо“. Жена, 40 години, САЩ

Емигрантите в САЩ непрекъснато поддържат контакти с други българи, събират се по празници, организират и провеждат български събития, основават центрове за българската общност. За разлика от тях, тези в Германия рядко общуват със сънародници. Повечето определят капсулирането на българите в по-малки общности и отсъствието на социални контакти като цяло с липсата на ценности отношенията в Германия между сънародници. Отношенията между българските емигранти често са определяни като изградени на основата на изгода. Наблюдава се, че колкото по-отдавна е даден емигрант, толкова по-малко контакти поддържа с българи в Германия.

Таблица 5. Най-близки на емигрантите – Германия / САЩ /брой лица/

	ГЕРМАНИЯ	САЩ
От моето родно село / град	34	12
От населеното място, където живея в момента	31	17
От България	99	69
От Балканския полуостров	36	19
От Европейския съюз	24	8
От държави от бившия Съветски съюз	4	1
От САЩ / Канада	0	11
От друга държава, извън изброените	2	3
Не мога да преценя	76	45

Фигура 3. Най-близки на емигрантите

На следващо място се наблюдава, че между двете променливи „Държава“ и „Близост на хората според населеното място“ има връзка. Лицата в САЩ чувстват най-близки хората от България повече, отколкото тези в Германия.

Резултатите са подкрепени и от интервютата:

Таблица 8. Мнения на български емигранти във връзка с „близост на хората според населеното място“ /Германия, САЩ/

ГЕРМАНИЯ	САЩ
„Българите не са ми правили подаръци, само тази икона. Всичко друго е от турци, руснаци, не и от българи. Те смятат, че си им длъжен да ги лекуваш и да им помагаш“. Жена, 50 години, Германия	„Общността тук е от хора, които държат да си запазят българското. Те могат да живеят дори без да разбират, че са в Америка. Има огромни компании, в които можеш да си намериш работа. Успешни бизнесмени. Отиваш на работа и си говориш на български…“. Жена, 60 години, САЩ
„Аз нямам много нужда от другите. Тук има много музиканти, които се приемат за конкуренция, и не си помагат. Тук в артистичните среди можеш да разчиташ повече на немците или на други, но не и на българите“. Жена, 45 години, Германия	„Имаме си български магазини, български кина, български ресторанти, има българи тук, които живеят типично по български. Те работят в българска фирма, говорят по цял ден на български, вечер излизат само в български заведения... Просто има такива хора, но има и интегрирани…“ Жена, 35 години, САЩ
„Общувам сигурно 85% с немци и 15% с българите, даже 90%. С българи много малко. В училището и с приятели случайно на улицата. И покрай децата, но сега като станаха големи, по-рядко се виждаме. Това е покрай работата ми предимно с немци общувам. То е и въпрос на време“. Жена, 45 години, Германия	„Аз се гордея много с това, че успяхме да направим някакъв център на българската общност – където хората да се запознават, децата да говорят на български език… Децата ми се чувстват добре, познават деца от българското училище. Повечето ни близки приятели са българи. Просто се чувстваме по-свойски с тях, не че нямаме приятели американци, но с българи се чувстваме по-добре“. Жена, 51 години, САЩ

При тези в САЩ освен контактите с други българи, се наблюдава и това, че те чувстват хората от България най-близки. Повечето от тях работят в български фирми, а децата посещават български училища. Техният социален живот се развива най-вече в присъствието на други българи, които чувстват и най-близки. За разлика от тях, мигрантите в Германия не чувстват българите близки. Освен това, работейки повече за немски фирми, близостта с българи също е силно ограничена, средата е много по-различна от тази в САЩ. В Германия, мигрантите считат, че останалите българи често ги смятат за конкуренти, което също отдалечава, а не сближава сънародниците ни там.

Таблица 9. Гласуване на избори в България – Германия / САЩ /брой лица/

Да, винаги	*Гласувам, когато имам възможност*	*Бих желал, но нямам условия*	*Не, не гласувам*
ГЕРМАНИЯ			
195		101	10
САЩ			
141		39	5

Фигура 4. Гласуване на избори в България

Между двете променливи „Държава“ и „Гласувате ли на избори в България“ отново има връзка. Лицата в САЩ гласуват когато имат възможност повече, отколкото тези в Германия. Освен това тези в САЩ, които гласуват винаги, са повече, отколкото тези в Германия.

Качественият анализ по отношение на гласуването на избори в страната-приемник САЩ показва, че се наблюдават както такива, които не участват активно, така и гласуващи винаги или тогава, когато имат възможност. Наблюдава се включване в избори, когато става въпрос за подкрепа на сънародници, участващи в управлението на страната-приемник.

Таблица 12. Мнения на български емигранти във връзка с „гласуването на избори“ /Германия, САЩ/

ГЕРМАНИЯ	САЩ
„Българска телевизия не гледаме. Сега вече по интернет се информираме. Но не гласувам“. Жена, 62 години, Германия „Не губя контакт с България, но не ходя да гласувам. Ако тук е онлайн (гласуването – б. а.) – ще го направя, но да отида в посолството, да застана на опашката и да гледам цялото това невежество, не“. Мъж, Германия „Непрекъснато следя всичко, което става в България – имаме българска телевизия, чета вестници, Фейсбук. Но не се интересувам много от политика, не съм активна. Съобразявам се с това, че всеки в България е с различни политически позиции, а всички те са ми приятели. Дори	„Аз гласувам. И преди това съм гласувала в Чикаго, тук (Индиана – б. а.) имаше изнесена секция през 2014 г., и тогава гласувахме. Що се отнася до представителството на емиграцията в парламента, мисля че това може да допринесе в бъдеще до сближаване с България“. Жена, САЩ „Аз гласувах, защото един бивш съученик се беше кандидатирал за позиция...гласувала съм, но като цяло не. Но като цяло изборите са добре организирани тук. И секциите и всичко“. Жена, 35 години, САЩ „Да, преди гласувах. Но сега осъзнавам, че аз живея в чужбина и нямам право да гласувам за България – хората, които живеят в България, те трябва да гласуват. Ние, хората в чужбина, не мисля, че може да бъдем определящи във взимането на решения, свързани с България“. Жена, 51 години, САЩ

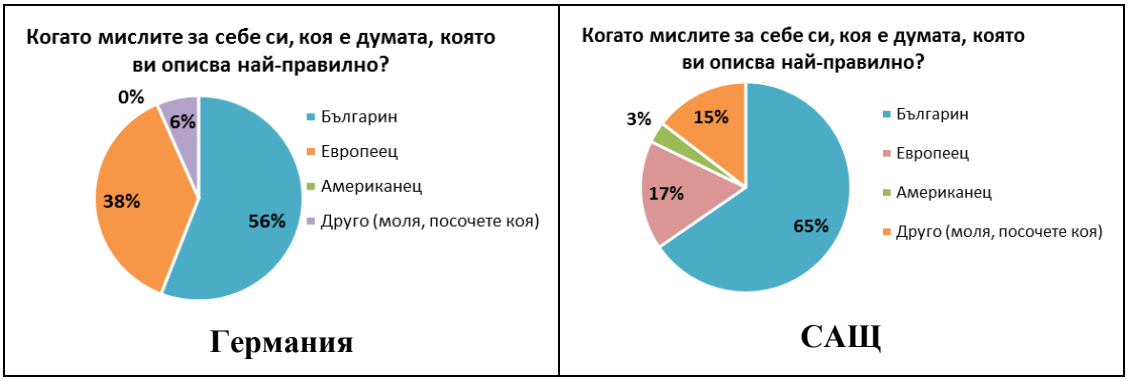
българските ми приятели в Германия стават много агресивни като стане дума за политика, карат ми се, че не гласувам“. Жена, 45-50 години, Германия	„Последните гласували тук бяха 1300-1400 души. За едно голямо Чикаго... Но аз не знам колко е редно и хора, които сме дълго време в чужбина, да гласуват“. Мъж, 65 години, САЩ

Съществуват мнения, че емигрантите нямат право да се „бъркат“ в политическия живот на България и/или да го определят с гласа си. За разлика от тях, емигрантите в Германия, освен, че поддържат много по-рядко връзка с други българи, те не гласуват и на избори. Някои от тях, споделят, че не гласуват, но биха го правили, ако имат условията за това.

По отношение на въпросът свързан с гласуването на избори в България, се наблюдава: някои мигранти считат, че ако българите са по-активни, вкл. във връзка с български представители в местната власт на страната-приемник, това може да бъде от полза за бъдещото сближаване с България.

Таблица 13. Чувство за идентичност към България – Германия / САЩ /брой лица/

Българин	*Европеец*	*Американец*	*Друго*
ГЕРМАНИЯ			
171	11	0	20
САЩ			
121	31	6	27

Фигура 5. Чувство за идентичност към България

Между двете променливи „Държава“ и „Чувство за идентичност към България“ отново има връзка. Лицата, които се самоопределят като „българи“, са повече в САЩ, отколкото в Германия.

При анализът на проведените интервюта се наблюдава:

Таблица 16. Мнения на български емигранти във връзка с „чувство за идентичност към България“ /Германия, САЩ/

ГЕРМАНИЯ	САЩ
„Не намирам, че отношението към българите е по-специално, ние сме европейци. Като че ли нещата около България и Румъния позатихнаха и не се говори толкова много. Разбира се, проблемът с малцинствени групи като ромите, остава голям“. Жена, 62 години, Германия	„Тук българското се е запазило на много високо ниво, вкъщи се говори на български, всички традиции се спазват. Моята майка сега е на 5 часа път, но пътува, за да сме заедно тука. Празник не пропуска“. Жена, 35 години, САЩ
„Знам, че България много се е развила, напреднала е, но аз съм изгорила мостовете. Аз	„Събираме учебници, българска литература. Колко театри се правят. Всеки гледа с нещо да е полезен. Всеки гледа да запази българското“.

съм само с немско гражданство и наистина съм изгорила всички мостове“. Жена, 50 години, Германия „Родителите ми са в България. Аз си ходя 1-2 пъти годишно, те идват тук. Децата и те са влюбени в село, в морето. Нашето село е Равда, на морето“. Жена, 45-50 години, Германия	Жена, 35 години, САЩ „Аз съм тук от 22 години, понякога мисля за България, но какво бих могъл да работя там. Опитвам тук и там да подпитам, навсякъде ми се отговоря с неприязън, защото съм конкуренция“. Мъж, 57 години, САЩ

Лицата в САЩ притежават по-силно чувство за идентичност към родината, отколкото тези в Германия; те целят общуване на български език, спазване на традиции, празнуване на всички празници и пр. Работят допълнително за това да пазят българската си принадлежност. Има и хора, които се самоопределят не като българи (по-дългогодишните емигранти, които пазят не толкова добри спомени/чувства към родината). Тези в Германия, приемат себе си за европейци, идентифицират се с Европа като принадлежност и поставят България и Германия под обща идентичност. За тях идентичността е еднаква, посещават често България, водят тук децата си, посещават родители и нямат проблем с това, на кого принадлежат. Има и такива в Германия, за които българска идентичност изобщо не съществува, отказали са се от българското си гражданство, не посещават родината и т.н.

От получените резултати във фактор „Идентификация“ установяваме връзки / зависимости между променливата „Държава“ и променливите: „Поддържане на контакти с други българи в страната-приемник“, „Близост на хората според населеното място“, „Гласувате ли на избори в България“ и „Чувство за идентичност към България“. Получените резултати и изводи, дават основание да се състави **профил на емигрантите**, в зависимост от установените връзки между променливата „Държава“ и останалите променливи във фактор „Идентификация“, за да се установят техните нива на идентичност:

- Първи профил – мъже и жени живеещи в САЩ (високи нива на идентичност);
- Втори профил – мъже и жени живеещи в Германия (ниски нива на идентичност);
- Трети профил – мъже и жени живеещи в Германия и САЩ (средни / междинни нива на идентичност).

В заключение на проучването и прегледа на интервютата по фактор „Идентификация“ се вижда, че в Германия преобладават по-ниско и междинно идентифицирани лица, докато в САЩ тези нива са високи и средни. Може да се твърди, че емигрантите в по-далечната от България страна САЩ, притежават по-високи и средни нива на идентичност, докато тези в по-близката Германия са със средна към по-ниска идентификация.

Във фактор „Идентификация“ попадат въпроси от анкетата, които са от типа „отворени“ и се нуждаят от качествен анализ. Този последващ качествен анализ в Идентификация правим с въпросите[1]:

Таблица 17. В какво се изразяват ползите / вредите от това, че сте българин?

Въпрос 21 - В какво се изразяват ползите / вредите от това, че сте българин?			
Германия		**САЩ**	
ПОЛЗИ	ВРЕДИ	ПОЛЗИ	ВРЕДИ
Добро образование	Лош имидж на България	Добро образование	Езикови и комуникационни бариери

[1] В таблиците по въпросите от качествения анализ по фактор Идентификация, са изведени най-посочваните отговори, подредени по честота (от най-често към по-малко посочвани).

Добро здравеопазване	Предразсъдъци към българите	Добра култура	Лош имидж на България
Свободно движение в ЕС	Приравняване на българите с роми	Принадлежност към общност	Трудности при намиране на работа
Финансова стабилност	Дискриминация	Високо заплащане	Не добро отношение към мигранти
Висок жизнен стандарт	Презрително отношение	Висок стандарт на живот	Липса на семейни ценности
Сигурност	Носталгия	Сигурност	
Спокойствие			
Високо заплащане			

Таблица 18. Кои според вас са най-важните проблеми, пред които е изправена България?

Въпрос 22 - Кои според вас са най-важните проблеми, пред които е изправена България?	
Германия	**САЩ**
Корупция	Корупция
Безработица	Липса на условия за бизнес развитие
Беззаконие	Липса на качествено образование
Престъпност	Беззаконие
Липса на социални и здравни политики	Демографска криза
Ниски доходи	Бедност
Демографска криза	Лошо политическо управление
Нисък стандарт на живот	Престъпност
	Ниско заплащане

Таблица 19. Кои според вас са най-важните проблеми, пред които е изправена страната, в която живеете?

Въпрос 23 - Кои според вас са най-важните проблеми, пред които е изправена страната, в която живеете?	
Германия	**САЩ**
Емигранти / бежанци	Скъпо здравеопазване
Социални проблеми	Липса на социални политики
Мигрантски политики	Расизъм
Прекален толеранс	Национализъм
Социално неравенство	Насилие
Ксенофобия	Екологични проблеми
Застаряващо население	Нелегална емиграция

Таблица 20. Какво бихте искали най-вече да се промени в България?

Въпрос 24 - Какво бихте искали най-вече да се промени в България?	
Германия	**САЩ**
Политиката	Политическото управление на страната
Образованието	Законността/съдебната система
Здравеопазването	Корупцията
Доходите на населението	Възможностите за развитие
Социалната политика	Икономиката
Сигурността	Мисленето/манталитета на хората
Корупцията	Доходите / заплащането

Таблица 21. Ако приемете да останете в страната, в която живеете, какво ви липсва, за да поддържате желаната от вас връзка с България?

Въпрос 25 - Ако приемете да останете в страната, в която живеете, какво ви липсва, за да поддържате желаната от вас връзка с България?	
Германия	**САЩ**
Нищо	Нищо

Близки / приятели	Близки / приятели
Семейство	Семейство
Природата	Природата
Свободното време	Евтини самолетни билети
Традициите	Възможност да се прибирам по-често
Децата	Традициите
Храната	Социалния живот

Таблица 22. Какво е за вас България? Какви са първите думи, които ви идват наум, когато си помислите за България?

Въпрос 26 - Какво е за вас България? Какви са първите думи, които ви идват наум, когато си помислите за България?	
Германия	**САЩ**
Родина	Родина
Традиции	Родители
Дом	Гордост
Родители	Носталгия
Гордост	Дом
Природа	Култура
Носталгия	Корени
Отечество	История

От направеният качествен анализ (въпроси 21-26), могат да се изведат идентификационните профили на лицата от Германия и САЩ, тъй като отново се наблюдават някои различия в нивата на идентичност. Въз основа на анализа, установяваме, че се наблюдават:

- Първи профил – мъже и жени живеещи в САЩ (високи нива на идентичност);
- Втори профил – мъже и жени живеещи в Германия (ниски нива на идентичност);
- Трети профил – мъже и жени живеещи в Германия и САЩ (средни / междинни нива на идентичност).

Направеният анализ и интерпретация на получените резултати, дават основание да се твърди, че мигрантите от Германия, които имат по-лесен достъп до България, имат по-слаба до средна идентификация. Докато тези, които живеят в по-отдалечената географски страна САЩ, имат по-силно изразена идентичност.

3.3. Фактор Акултурация

Фактор „Акултурация“ е измерен чрез въпросите:

9 - С какви хора/в каква среда най-често общувате?*

12 - Колко членове на семейството ви получават социални помощи/пенсии в страната, в която живеете?*

13 - Чувствате ли се приобщени в страната, в която живеете?*

14 - Участвате ли в управлението на местно или национално ниво в страната, в която живеете?

28 - От колко години живеете в държава, в която сте в момента?

36 - Имате ли двойно гражданство?

**по въпроси 9, 12 и 13 липсва значима връзка; те не се представят и не се търси интерпретация на тези резултати.*

Таблица 23. Участие в управлението в страната-приемник – Германия / САЩ /брой лица/

Не, нямам права	*Не, нямам интерес*	*Да, активно*	*Да, рядко*
ГЕРМАНИЯ			

60	165	34	47
САЩ			
33	73	36	43

Фигура 6. Участие в управлението в страната-приемник

Наблюдава се, че между двете променливи „Държава“ и „Участие в управлението в страната-приемник“ има връзка. Вижда се, че лицата най-вече нямат интерес да участват в управлението, но тези, които нямат интерес са повече в Германия, отколкото в САЩ.

Резултатите от проведените интервюта показват:

Таблица 27. Мнения на български емигранти във връзка с „участие в управлението на страната-приемник“ /Германия, САЩ/

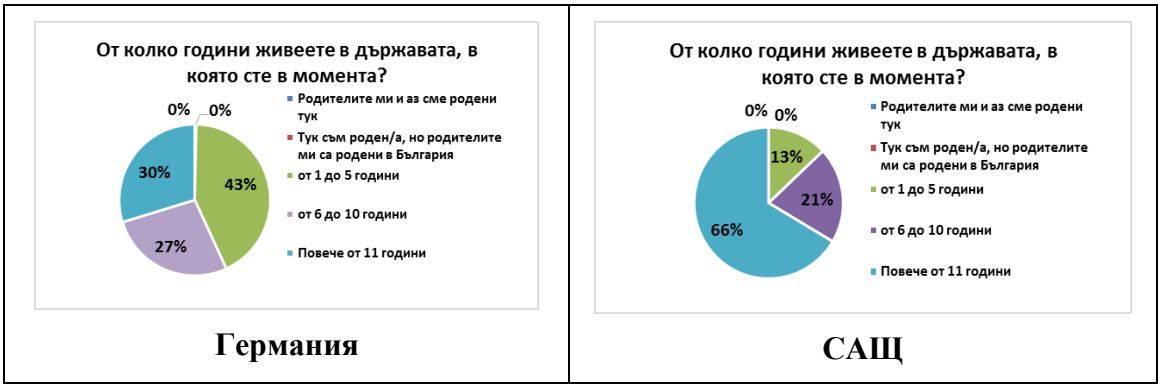
ГЕРМАНИЯ	САЩ
	„В България има хора, които са там и не искат промени. А аз от тук се ядосвам ако има нещо, дали събират подписи за някаква промяна, дали да се гласува за нещо да се промени… аз активно участвам, говоря на хора около мен, за да ги агитирам да се промени“. Жена, 33 години, САЩ „…един бивш мой съученик се беше кандидатирал за позиция тук, в Чикаго…“ Жена, 35 години, САЩ

Лицата в САЩ участват повече в управлението на страната-приемник, отколкото тези в Германия. В САЩ се наблюдава, както участие на българи в управлението на страната, така и активност от страна на мигрантите. Отдалечеността предопределя, че това участие може да бъде асоциирано със създаването на повече близост до родината и по-силно чувство за идентичност. При тези в Германия, не се наблюдава подобна тенденция, като отсъства изобщо темата за участие от страна на мигранти в местното управление на страната-приемник. При лицата в Германия като цяло темата за управление, гласуване и избори в страната-приемник не е силно значима.

Таблица 28. Време на пребиваване в страната-приемник – Германия / САЩ /брой лица/

Родителите ми и аз сме родени тук	*Тук съм роден/а, но родителите ми са родени в България*	*от 1 до 5 години*	*от 6 до 10 години*	*Повече от 11 години*
ГЕРМАНИЯ				
0	1	131	83	91

САЩ				
0	0	24	38	123

Фигура 7. Време на пребиваване в страната-приемник

От резултатите се наблюдава, че между двете променливи „Държава“ и „Време на пребиваване в страната-приемник“ също има връзка, като зависимостта е средна по сила. Разпределението зависи от конкретната държава, следователно, има разлики.

Таблица 32. Мнения на български емигранти във връзка с „време на пребиваване в страната-приемник“ /Германия, САЩ/

ГЕРМАНИЯ	САЩ
На 1 октомври дойдох. А, ама то е 1 октомври, 7 години правя тук. Започва осмата година. Дойдох 2012 година“. Мъж, Германия „Прекарах около 3 г. в Грац. След което реших да замина за Берлин. Вече 3 г. съм тук“. Жена, 29 години, Германия „От 2002 до 2018 г. живях във Виена. Спечелих място в Берлин и се преместих тук“. Мъж, 51 години, Германия „Мъжът ми беше причината всъщност да остана в Германия – вече 22 години съм тук“. Жена, 45-50 години, Германия „Аз съм туркиня с българско гражданство. Дойдох на 13-14 години, тогава като емигрант – през 90-те години точно“. Жена, 44 години, Германия	„Спечелих Зелена карта. Жена ми не пожела да дойде. Дойдох в Америка преди 22 години, сам с 1500 долара“. Мъж, 57 години, САЩ „От Пазарджик съм. От 11 години съм тук“. Жена, 33 години, САЩ „97-ма година за първи път дойдохме за малко в Канада и после 2000-та година останахме. Вече 19 години съм тук“. Мъж, 47 години, САЩ „От 97-ма година съм тук. Дойдохме със зелени карти“. Жена, 33 години, САЩ „Дойдох през април 1989 г.,13 април“. Мъж, 65 години, САЩ „Аз съм дошла тук преди 20 години. Точно 20 години. Падна ми се зелена карта“. Жена, 40 години, САЩ

Мненията в САЩ потвърждават, че пребиваването на емигрантите е с много по-дълга продължителност. Това се наблюдава и при по-младите емигранти. В Германия пребивават лица от сравнително скоро, но и от по-старата емиграция. Пребиваващите от по-кратък период в Германия са сами или с партньор, работещи / учещи в страната. Наблюдава се също предишно пребиваване в други страни от ЕС. При емигрантите от САЩ нямаме подобна тенденция - са доста по-продължително установени в по-отдалечената от България страна.

Таблица 33. Гражданство на лицата – Германия / САЩ /брой лица/

Да, имам	*Не, имам само българско гражданство*	*Имах, но се отказах от българското си гражданство*	*Не, но скоро ще имам*	*Нямам българско гражданство*

ГЕРМАНИЯ				
69	200	1	34	2
САЩ				
120	38	3	23	1

Фигура 8. Гражданство на лицата

От резултатите се наблюдава, че и тук между двете променливи „Държава“ и „Имате ли двойно гражданство“ също има зависимост. Разпределението също зависи от конкретната държава, т.е. отново има разлики. Също така имаме средна по сила зависимост.

От проведените интервюта също се потвърждава връзката между страната-приемник и дали емигрантите притежават двойно гражданство:

Таблица 37. Мнения на български емигранти във връзка с „имате ли двойно гражданство“ /Германия, САЩ/

ГЕРМАНИЯ	САЩ
„Аз съм само с българско гражданство. Дъщеря ми е с двойно, а ние със съпруга ми сме с българско гражданство“. Жена, 62 години, Германия „Аз съм само с немско гражданство“. Жена, 50 години, Германия „Аз съм само с българско гражданство. Дъщеря ми имаше само немско, но отскоро – и българско гражданство“. Жена, 45 години, Германия	„Вече съм американски гражданин, от миналата година (2018 г. – б. а.)“. Жена, 33 години, САЩ „Аз съм с американско гражданство. Но българските документи си ги подновявам“. Жена, 33 години, САЩ „Ние взехме зелени карти 94-та, може би 99-та година станахме и американски граждани“. Мъж, 65 години, САЩ „Аз съм дошла със зелена карта. Гражданин съм и на Америка и на България“. Жена, 40 години, САЩ

Лицата в САЩ притежават двойно гражданство, докато тези в Германия само българско или само немско. Този резултат потвърждава значимостта на отдалечеността на страната-приемник както по отношение на визовият режим в САЩ и съответно – свободното движение на хора в ЕС – но и във връзка с възможностите на хората в САЩ да улеснят пребиваването си. В Германия се наблюдава тенденцията, че емигрантите притежават само българско гражданство, въпреки че пребиват от по-дълго време. Има и такива, чиито деца притежават както немско, така и българско гражданство.

На следващо място ни интересува разпределението между кратко и дълго живеещите в страните-приемник и тяхното ниво на акултурация. Това може да се установи чрез анализ на резултатите, който показва разпределението на честотите, съответно процентите на две променливи.

Таблица 38. Честотно разпределение между променливите „време на пребиваване“ и „социална среда“ /Германия, САЩ/

28 - От колко години живеете в държавата, в която сте в момента? и 9 - С какви хора/в каква среда най-често общувате?				
ГЕРМАНИЯ	*Общ брой лица*	*Общувам предимно с българи*	*Общувам предимно с представители на местното население*	*Общувам предимно с други емигранти*
1 – 5 години	131	41,2%	39,7%	12,2%
6 – 11 години	83	32,5%	44,6%	13,3%
11+ години	91	36,3%	41,8%	2,2%
САЩ	*Общ брой лица*	*Общувам предимно с българи*	*Общувам предимно с представители на местното население*	*Общувам предимно с други емигранти*
1 – 5 години	24	0,0%	50%	0,0%
6 – 11 години	38	31,6%	42,1%	0,0%
11+ години	123	45,5%	35%	0,0%

Независимо от годините на пребиваване, повечето българи в страната-приемник общуват предимно с хора от местното население и с други българи.

Таблица 43. Честотно разпределение между променливите „време на пребиваване“ и „социални помощи/пенсии“ /Германия, САЩ/

Въпрос 28 - От колко години живеете в държавата, в която сте в момента? и 12 - Колко членове на семейството ви получават социални помощи/пенсии в страната, в която живеете					
ГЕРМАНИЯ	*Общ брой лица*	*Децата ми*	*Никой от нас*	*Само аз*	*Цялото семейство, включително и децата*
1 – 5 години	131	8,4%	0,0%	87,0%	3,8%
6 – 11 години	83	3,6%	1,2%	89,2%	3,6%
11+ години	91	0,0%	1,1%	97,8%	0,0%
САЩ	*Общ брой лица*	*Децата ми*	*Никой от нас*	*Само аз*	*Цялото семейство, включително и децата*
1 – 5 години	24	4,2%	95,8%	0,0%	0,0%
6 – 11 години	38	2,6%	97,4%	0,0%	0,0%
11+ години	123	0,8%	95,9%	2,4%	0,8%

Наблюдава се, че независимо от времето на пребиваване в САЩ огромната част от емигрантите не получават социални помощи. Само при едно лице от извадката (от 186 лица) цялото семейство получава социални помощи.

Има връзка между променливите „време на пребиваване“ и „социални помощи/пенсии“ в Германия. Можем да твърдим, че по отношение на социалните помощи е налице ниско ниво на акултурация.

Таблица 48. Честотно разпределение между променливите „време на пребиваване“ и „приобщеност в страната-приемник“ /Германия, САЩ/

28 - От колко години живеете в държавата, в която сте в момента? и 13 - Чувствате ли се приобщени в страната, в която живеете?							
ГЕРМАНИЯ	*Общ брой лица*	*Да, напълно*	*Не желая да се интегрирам*	*Не се чувствам приобщен*	*Нито приобщен, нито неприобщен*	*Повече приобщен, отколкото неприощен*	*Повече съм неприобщен, отколкото приобщен*
1 – 5 години	131	19,8%	3,1%	6,9%	22,9%	44,3%	2,3%
6 – 11 години	83	42,2%	0,0%	6,0%	19,3%	32,5%	0,0%
11+ години	91	72,5%	0,0%	0,0%	3,3%	23,1%	1,1%
САЩ	*Общ брой*	*Да, напълно*	*Не желая да се*	*Не се чувствам*	*Нито приобщен,*	*Повече приобщен,*	*Повече съм неприобщен,*

	лица		*интегрирам*	*приобщен*	*нито неприобщен*	*отколкото неприощен*	*отколкото приобщен*
1 – 5 години	24	41,7%	0,0%	0,0%	16,7%	33,3%	4,2%
6 – 11 години	38	36,8%	0,0%	0,0%	15,8%	39,5%	7,9%
11+ години	123	44,7%	0,8%	1,6%	9,8%	39,0%	3,3%

Има връзка между променливите „време на пребиваване“ и „приобщеност в страната-приемник“ както в Германия, така и в САЩ.

Може да се твърди, че годините на пребиваване в страната-приемник, са фактор, от който зависи приобщеността на емигрантите.

Таблица 53. Честотно разпределение между променливите „време на пребиваване“ и „участие в управлението“ /САЩ/

28 - От колко години живеете в държавата, в която сте в момента? и 14 - Участвате ли в управлението на местно или национално ниво в страната, в която живеете?					
ГЕРМАНИЯ	*Общ брой лица*	*Да, активно*	*Да, рядко*	*Не, нямам интерес*	*Не, нямам права*
1 – 5 години	131	2,3%	5,3%	64,9%	27,5%
6 – 11 години	83	3,6%	12,0%	60,2%	24,1%
11+ години	91	29,7%	33,0%	33,0%	4,4%
САЩ	*Общ брой лица*	*Да, активно*	*Да, рядко*	*Не, нямам интерес*	*Не, нямам права*
1 – 5 години	24	4,2%	0,0%	29,2%	66,7%
6 – 11 години	38	15,8%	13,2%	52,6%	18,4%
11+ години	123	23,6%	30,9%	37,4%	8,1%

Има връзка между променливите „време на пребиваване“ и „участие в управлението“ в САЩ. Може да се твърди, че годините на пребиваване в страната-приемник определят и участието в управлението. В Германия също има връзка между променливите „време на пребиваване“ и „участие в управлението“. Тук може да се твърди, че с увеличаване на годините на пребиваване в страната-приемник, се повишава активното участие в управлението.

Таблица 58. Честотно разпределение между променливите „време на пребиваване“ и „двойно гражданство“ /САЩ/

28 - От колко години живеете в държавата, в която сте в момента? и 36 - Имате ли двойно гражданство?						
ГЕРМАНИЯ	*Общ брой лица*	*Да, имам*	*Имах, но се отказах от българското си гражданство*	*Не, имам само българско гражданство*	*Не, но скоро ще имам*	*Нямам българско гражданство*
1 – 5 години	131	0,8%	0,0%	91,6%	7,6%	0,0%
6 – 11 години	83	4,8%	0,0%	74,7%	20,5%	0,0%
11+ години	91	70,3%	1,1%	19,8%	7,7%	1,1%
САЩ	*Общ брой лица*	*Да, имам*	*Имах, но се отказах от българското си гражданство*	*Не, имам само българско гражданство*	*Не, но скоро ще имам*	*Нямам българско гражданство*
1 – 5 години	24	4,2%	0,0%	62,5%	33,3%	0,0%
6 – 11 години	38	60,5%	0,0%	23,7%	15,8%	0,0%
11+ години	123	78,0%	2,4%	11,4%	7,3%	0,8%

Има връзка между променливите „време на пребиваване“ и „двойно гражданство“ както в Германия, така и в САЩ. Може да се твърди, че годините престой са фактор за притежание на двойно гражданство за лицата в Германия.

От получените резултати установяваме връзка между променливите „Държава“ и „Участие в управлението в страната-приемник“, „Време на пребиваване в страната-приемник“ и „Имате ли двойно гражданство“. Това дава основание да се направи **извода**, че изследваните променливи във фактор „Акултурация“ зависят от страната-приемник – Германия или САЩ. Получените резултати и изводи, дават основание да се състави **профил на емигрантите**:

- Първи профил – мъже и жени живеещи в САЩ (високи нива на акултурация);
- Втори профил – мъже и жени живеещи в Германия (ниски нива на акултурация);
- Трети профил – мъже и жени живеещи в Германия и САЩ (средни / междинни нива на акултурация).

Може да се направи извода, че:

- Лицата с по-високи акултурационни нива в САЩ, притежават средни нива на идентичност.
- Лицата с по-ниски акултурационни нива в Германия, притежават средни нива на идентичност.
- Лицата със средни акултурационни нива в САЩ, притежават по-високи нива на идентичност.
- Лицата със средни нива на акултурация в Германия, притежават по-ниски нива на идентичност.

Отхвърля се твърдението, че акултурацията сред мигрантите в Германия (по-близката географски страна) е по-добра от акултурацията сред мигрантите в САЩ (по-отдалечената географски страна), поради значимостта на географската отдалеченост на страните-приемник (Navas, et al., 2005, pp. 28-29). Потвърждава се твърдението, че сред мигрантите с по-добра акултурация е налице по-слаба национална идентичност, а сред тези с по-слаба акултурация е налице по-силна идентичност (Entzinger & Biezeveld, 2003, pp. 8-9).

3.4. Фактор Мотивация за връщане в България

Фактор „Мотивация за връщане в България“ е измерен чрез въпросите:

6 - Случвало ли се е да обсъждате с близките си завръщане/установяване в България?

7 - Ако “Да”, имате ли план какво ще правите?

Таблица 63. Завръщане/установяване в България – Германия / САЩ /брой лица/

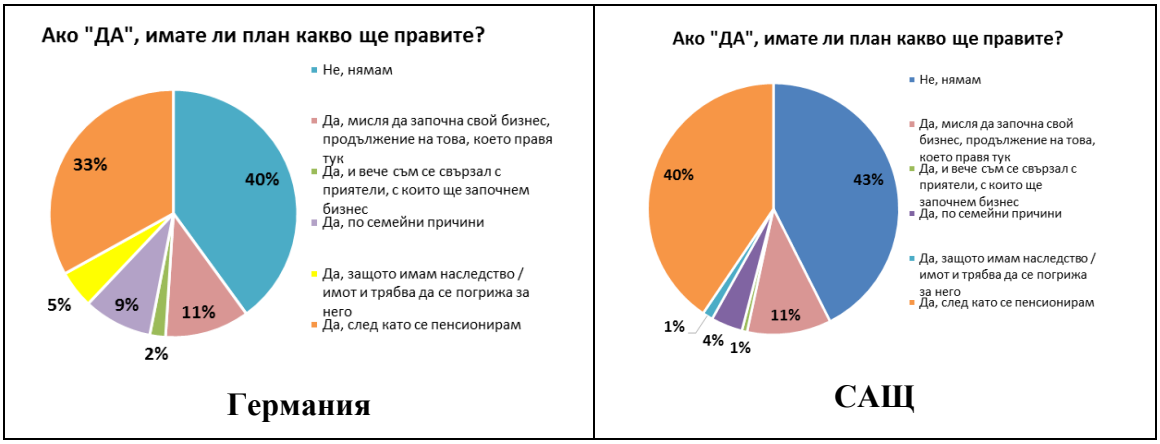
Не, никога	*Да, понякога*	*Да, много често*
ГЕРМАНИЯ		
268	34	4
САЩ		
169	14	2

Фигура 9. Завръщане/установяване в България

Таблица 64. Планове на лицата при завръщане/установяване в България – Германия / САЩ /брой лица/

Не, нямам	*Да, мисля да започна свой бизнес, продължение на това, което правя тук*	*Да, и вече съм се свързал с приятели, с които ще започнем бизнес*	*Да, по семейни причини*	*Да, защото имам наследство / имот и трябва да се погрижа за него*	*Да, след като се пенсионирам*
ГЕРМАНИЯ					
98	27	5	22	12	81
САЩ					
63	16	1	6	2	60

Фигура 10. Планове при завръщане/установяване в България

От резултатите се наблюдава, че емигрантите обсъждат завръщане най-вече „понякога“, с превес на тези в САЩ пред Германия. В Германия обаче обсъждат „много често“ завръщане, повече, отколкото в САЩ. От резултатите се наблюдава, че между двете променливи „Държава“ и „Завръщане/установяване в България“ няма връзка.

Въпросът за това дали емигрантите обсъждат завръщане в България е свързан със следващият: Ако „да“, имате ли план какво ще правите?, т.е. какво по-конкретно възнамеряват да правят при евентуално завръщане в родината. Наблюдава се, че между двете променливи „Държава“ и „Имате ли план какво ще правите“ също няма връзка.

Подобни резултати се наблюдават и при качественият анализ:

Таблица 69. Мнения на български емигранти във връзка със „завръщане / установяване в България“ и „имате ли план какво ще правите“ /Германия, САЩ/

ГЕРМАНИЯ	САЩ
„В момента бъдещето ми не си го представям в България, да се върна там. Аз вече 6 години не съм в България“. Жена, 29 години, Германия	„Общността е спряла да расте – от 10 души, 7 ще се приберат в България, заради пенсиониране – тук е далеч по-трудно, ако си пенсионер, отколкото в България или след като си изплатят бизнеса, за който е взимал кредити. Има вече доста случаи – продават и с тези пари в България им е добре, вкл. и бизнес да започнат“. Мъж, САЩ
„Мъжът ми много обича България. Гледа българска телевизия, непрекъснато заедно с родителите ми си говорят, обсъждат политиката. Знам, че България много се е развила, напреднала е, но аз съм изгорила мостовете. Не ме интересува… Аз съм само с немско гражданство и наистина съм изгорила всички мостове“. Жена, 50 години, Германия	„Идват хора и не успяват да се адаптират. Не са много случаите на хората, които искат да останат. Младите студенти са по-адаптивни“. Жена, 40 години, САЩ
„От близките ми приятели нямам впечатление, че те мислят за връщане, защото те учат тук или това трета държава, в която са“. Жена, 29 години, Германия	„Мисля че пенсионерите се ориентират към България, дори и да не е много висока пенсия, почти всички ние имаме жилище в България. Стига малко да се оправи медицинското обслужване…“. Жена, САЩ
„Преди години беше много трудно, но сега е много по-лесно за тези, които идват тук, да се адаптират“. Жена, 62 години, Германия	„На съпругът ми много му харесва (България – б. а.). Даже си е избрал един от имотите, които имаме там да се приберем на старини. Имаме планове да се приберем, определено, да“. Жена, САЩ
„Има огромна разлика между емигрантите от 90-те и тези от последните години. Новите знаят правата си, идват с ясни цели и отлично се оправят и интегрират“. Жена, 50 години, Германия	„Най-много ни липсват родителите, и това е основната причина, поради която искаме да се приберем. Така, че този разговор е на масата за сега - дали да останем тук, дали да се приберем в България. Вратата ни е отворена и в двете посоки. Разбираме, че можем да се приберем и да не ни хареса, но винаги има възможност да се върнем и в момента го водим този разговор“. Жена, 35 години, САЩ
„В България родителите ми починаха. Нашите планове – ние винаги сме мислели, че като се пенсионираме ще се върнем, дългосрочно ще си останем в България. Сега по-скоро сме на варианта, който правят много български пенсионери тук. Шест месеца в годината – някъде от октомври до ноември живея в България и зимата прекарвам в Германия“. Жена, 62 години, Германия	„Някой ден ще се върна, като остарея, имам предвид“. Жена, 40 години, САЩ
„Бяхме си казали със съпруга ми – защо пък един ден да не се върнем на село. На село – в една малка такава къщичка. Имаме си села – той си има село, аз си имам село. Само трябва малко да се пооправят къщите“. Жена, 45 години, Германия	„Ние не сме инвестирали в имоти в България. Аз и сега искам да се върна, защото синът ми има още няколко години до отиването в колеж. Много бих искала да се случи. Повечето хора имат такива идеи“. Жена, САЩ
„Всички българи, а и от тези, които познавам тук – всеки някак си милее. Но от приятелите ми, само аз искам да се върна. Те са по-негативно настроени“. Жена, 45-50 години, Германия	
„Изведнъж установих, че нещата вървят и не е толкова страшно и може да се живее в България. И се връщам в Берлин и викам на мъжа ми – то не е толкова страшно да се живее в България… и сега, малко по малко мога да си помисля след известно време да прекарвам по няколко месеца в България“. Жена, 45 години, Германия	

Лицата от САЩ:

- Обмислят завръщане / установяване в България след пенсиониране;
- Българската общност в САЩ е спряла да расте;
- Доста от хората, които пристигат, не успяват да се интегрират и да се адаптират към живота в САЩ;
- Разговорите, плановете, обмислянето на завръщане в родината присъстват и сред доста по-младите хора;

- Има и такива, които обмислят завръщане без да притежават недвижими имоти или собственост.

Лицата от Германия:

- За сегашната емиграция в Германия е много по-лесно да се интегрира, да остане и да не предприема завръщане в родината, отколкото в годините на разделението на Източна и Западна Германия;
- Има и лица, които имат желание да се завърнат в родината;
- То се основава на етапа от живота, в който се намират лицата в момента;
- Има и такива, които не планират завръщане в момента.

Изводи и заключения по фактор Мотивация за връщане в България:

- Мигрантите в Германия обмислят завръщане / установяване в България по-често от тези в САЩ. Тези в САЩ обмислят завръщане понякога и са мотивирани от това, но след пенсиониране;
- Тези, които често обмислят завръщане от Германия, плануват евентуално завръщане чрез започване на свой бизнес, продължение на това, което правят в страната; грижа за наследство или собствен бизнес с приятели;
- От друга страна, в Германия има и такива, които никога не обмислят завръщане в България и нямат планове за завръщане. Те биха се мотивирали да се завърнат само по семейни причини.

Може да се заключи, че географската отдалеченост на страните-приемник е ключов фактор за мотивите на българските емигранти както за заминаване, така и за завръщане (Cassario, 2004; Horst, 2007; Kuschminder, 2017, pp. 12-13).

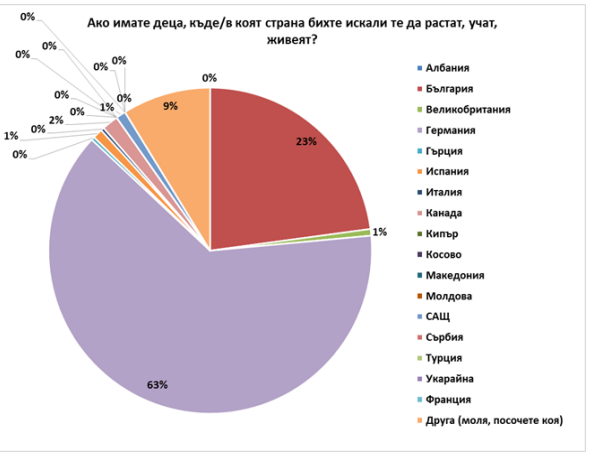
3.5. Фактор Бъдещи перспективи за поколението

Фактор „Бъдещи перспективи за поколението“ е измерен чрез въпросът:

34 - Ако имате деца, къде, в коя страна бихте искали те да растат, учат, живеят?

Таблица 70. Бъдещи перспективи за поколението – Германия / САЩ /брой лица/

ГЕРМАНИЯ		**САЩ**	
Албания	0	Албания	0
България	70	България	23
Великобритания	2	Великобритания	0
Германия	194	Германия	3
Гърция	1	Гърция	1
Испания	3	Испания	1
Италия	1	Италия	0
Канада	5	Канада	1
Кипър	0	Кипър	0
Косово	0	Косово	0
Македония	0	Македония	0
Молдова	0	Молдова	0
САЩ	3	САЩ	114
Сърбия	0	Сърбия	0
Турция	0	Турция	0
Украйна	0	Украйна	0
Франция	0	Франция	0
Друга	27	Друга	42

Германия

САЩ

Фигура 11. Бъдещи перспективи за поколението

Таблица 71. Процентно разпределение на лицата по фактор „Бъдещи перспективи за поколението“ на посочилите Германия, САЩ и България

34 - Ако имате деца, къде, в коя страна бихте искали те да растат, учат, живеят?		
ГЕРМАНИЯ	ГЕРМАНИЯ	БЪЛГАРИЯ
	63,4%	22,9%
САЩ	САЩ	БЪЛГАРИЯ
	61,6%	12,4%

Получените резултати показват, че изборът на страна за децата зависи от това в коя страна-приемник се намират самите мигранти – Германия или САЩ. С малка разлика в полза на Германия спрямо САЩ, се наблюдава, че емигрантите желаят бъдещи перспективи за поколението си в страната, в която живеят в момента. Тези, които избират България като страна за бъдещи перспективи за поколението са повече в Германия, отколкото в САЩ.

От получените отговори в проведените интервюта се наблюдава подобна тенденция:

Таблица 72. Мнения на български емигранти във връзка с „бъдещите перспективи за поколението“ /Германия, САЩ/

ГЕРМАНИЯ	**САЩ**
„…слушам от българите тук и се дразня – ние останахме в чужбина заради децата ни, те да имат по-добро бъдеще. Децата ви са там, където сте вие. Вие така решавате. Един човек решава къде ще живее. Детето е с него. Разбира се, ако детето е по-голямо, можеш да го попиташ“. Жена, 62 години, Германия „Аз имам деца, но те пораснаха. Аз съм сам със себе си. Всеки си е поел по своя път“. Мъж, Германия „Малкият ми син сега е на 16 г., в 10 клас, а големият учи криминални науки и ще работи тук в криминалните служби“. Жена, 45-50 годишна, Германия „За деца – може би след две-три години, когато живеем заедно, имам постоянна работа. В момента бъдещето ми не си го представям в България, да се върна там“. Жена, 29 години, Германия	„Моите деца са тук и няма да се върнат. Едното е с позиция в Чикагския университет“. Мъж, 57 години, САЩ „Животът ни е тук. Децата са родени тук. Децата не могат да се адаптират в България, не са свикнали“. Жена, 33 години, САЩ „Аз винаги съм си имал някакъв бизнес. И до ден днешен, а за в бъдеще - със сина ми“. Мъж, 65 години, САЩ „Децата обожават България. Дъщеря ми вече е на 15 години, тука има приятели, ходи там

„Аз съм тук и децата са тук. Голямата ми дъщеря учи право тук, в Берлин, в Хумболт. И това е причината, която ни държи тук. Причината вече не е икономическа, а е свързана с децата“. Жена, 44 години, Германия „Бъдещето е отворено, в зависимост от това, къде ще имам предложение, което да ме удовлетворява за работа. Виена лежи на сърцето ми, най-вече защото там е семейството ми и изградих много голям кръг от приятели“. Мъж, 51 години, Германия	(България – б. а.) и прави разлика. И сега ми вика, какъвто човек да е, не е ли българин, съвсем различно е. Те просто са истински, а тук хората носят маски. Страхотно говорят, но им липсва тази духовна връзка, която имат българите“. Жена, 40 години, САЩ

Мигрантите от САЩ по-скоро ориентират бъдещето си и бъдещите перспективи за поколението към страната, в която живеят в момента, повече отколкото тези в Германия. Лицата в САЩ, както и техните деца, изглеждат по-устроени, по-сигурни и предпочитат тази страна-приемник в сравнение с тези в Германия. В Германия се наблюдава повече отвореност към възможностите за децата на мигрантите. Погледът към България тук е много по-близък, като по този начин стои и по-голяма вероятност нашата страна да бъде и бъдещ избор за поколението на мигрантите.

От получените резултати и изводи може да се състави профил на мигрантите в зависимост от променливите „Държава“ и „Бъдещи перспективи за поколението“:

- Мигрантите в Германия и САЩ желаят бъдещи перспективи за поколението си в страната, в която живеят (с малка доминанта на Германия спрямо САЩ);
- Мигрантите в Германия желаят бъдещи перспективи за поколението си в България повече, отколкото тези в САЩ;
- Мигрантите в САЩ желаят бъдещи перспективи за поколението си в друга страна-приемник повече, отколкото тези в Германия.

Обобщаваме, че бъдещите перспективи за поколението зависи от страната, в която живеят мигрантите в момента, тъй като тази страна е предпочитана, както от тези в Германия, така и от тези в САЩ. Тези в по-близката до България страна желаят бъдещи перспективи за поколението в родината си повече, отколкото тези в по-отдалечената от България страна.

От получените резултати можем да изследваме и още една зависимост: разпределението между кратко и дълго живеещите в страните-приемник и бъдещите перспективи за поколението. В подобен анализ двете променливи са: „време на пребиваване“ (въпрос 28 „От колко години живеете в държавата, в която сте в момента?“) и „бъдещи перспективи за поколението“ (въпрос 34 „Ако имате деца, къде, в коя страна бихте искали те да растат, учат, живеят?“).

Таблица 73. Честотно разпределение между променливите „време на пребиваване“ и „бъдещи перспективи за поколението“ /Германия, САЩ/

28 - От колко години живеете в държавата, в която сте в момента? и 34 - Ако имате деца, къде, в коя страна бихте искали те да растат, учат, живеят?			
ГЕРМАНИЯ	*Общ брой лица*	**ГЕРМАНИЯ**	**БЪЛГАРИЯ**
1 – 5 години	131	58,8%	29,8%
6 – 11 години	83	60,2%	27,7%
11+ години	91	72,5%	8,8%
САЩ	*Общ брой лица*	**САЩ**	**БЪЛГАРИЯ**
1 – 5 години	24	50%	16,7%
6 – 11 години	38	63,2%	10,5%
11+ години	123	63,4%	12,2%

Има връзка между променливите „време на пребиваване“ и „бъдещи перспективи за поколението“ както в Германия, така и в САЩ.

Наблюдава се, че най-много от лицата в Германия желаят децата им да учат и живеят в същата страна. Най-много от лицата в САЩ желаят децата им да учат и живеят в същата страна. Следващият избор след настоящата страна-приемник е България – както за тези от Германия, така и за тези от САЩ.

4. Основни изводи от проведеното проучване

От направеният анализ могат да се изведат няколко ключови извода и заключения:

- Емигрантите в по-далечната от България страна САЩ, притежават по-високи и средни нива на идентичност, докато тези в по-близката Германия са със средна към по-ниска идентификация;

- Емигрантите, които имат по-лесен достъп до България, имат по-слаба до средна идентификация. Докато тези, които живеят в по-отдалечената географски страна, имат по-силно изразена идентичност;

- Емигрантите от Германия (по-близката географски страна), имат по-слаба идентификация, а тези, които живеят в САЩ (по-отдалечената географски страна), имат по-силно изразена идентичност;

- Независимо от годините на пребиваване, повечето българи в страната-приемник Германия и САЩ общуват предимно с хора от местното население и с други българи;

- Независимо от времето на пребиваване в САЩ огромната част от емигрантите не получават социални помощи. По отношение на социалните помощи в Германия е налице ниско ниво на акултурация;

- Налице е добра приобщеност и при трите групи (по време на пребиваване) в САЩ. Годините на пребиваване в страната-приемник Германия са фактор, от който зависи приобщеността на емигрантите;

- Годините на пребиваване в САЩ определят и участието в управлението. С увеличаване на годините на пребиваване в Германия, се повишава активното участие в управлението. Годините престой са фактор за притежание на двойно гражданство за лицата в Германия;

- Акултурацията сред мигрантите в по-далечната страна е по-добра от тази сред мигрантите в по-близката страна;

- Сред мигрантите с по-добра акултурация, се наблюдава по-слаба идентичност, а сред мигрантите с по-слаба акултурация, се наблюдава по-силна идентичност;

- Мигрантите в Германия обмислят завръщане / установяване в България по-често от тези в САЩ. Тези в САЩ обмислят завръщане понякога и са мотивирани от това, но след пенсиониране;

- Тези, които често обмислят завръщане от Германия, планират евентуално завръщане чрез започване на свой бизнес, продължение на това, което правят в страната; грижа за наследство или собствен бизнес с приятели;

- От друга страна, в Германия има и такива, които никога не обмислят завръщане в България и нямат планове за завръщане. Те биха се мотивирали да се завърнат само по семейни причини;

- Географската отдалеченост на страните-приемник е ключов фактор за мотивите на българските емигранти както за заминаване, така и за връщане;

- Както за Германия, така и за САЩ, емигрантите желаят бъдещи перспективи за поколението им, вкл. децата им да учат и живеят в същата страна, в която са те в момента. Изборът, след настоящата страна-приемни, е България – както за тези от Германия, така и за тези от САЩ;

- Бъдещите перспективи за поколението зависят от страната, в която живеят мигрантите в момента, тъй като тази страна е предпочитана, както от тези в Германия, така и от тези в САЩ. Тези в по-близката до България страна желаят бъдеще в родината си повече, отколкото тези в по-отдалечената от България страна.

В САЩ се наблюдава, че емигрантите поддържат контакти с други българи, чувстват хората от България най-близки, учат български, гласуват повече от тези в Германия. Те са високо образовани, които понякога обмислят завръщане в България след пенсиониране (повече в САЩ, по-малко в Германия). Може да се каже, че тези емигранти са по-слабо интегрирани в САЩ, отколкото другите в Германия.

В Германия се наблюдават емигранти, които не обмислят завръщане в България, нямат планове за завръщане или биха се завърнали по семейни причини. Те също са образовани, но в повечето случаи живеят сами или с партньор; не гласуват на избори и не поддържат контакти с други българи. Може да се каже, че тези емигранти са по-добре интегрирани в Германия, отколкото другите в САЩ. В Германия има и такива, които много често обмислят завръщане / установяване в България и планират евентуалното завръщане чрез започване на свой бизнес, продължение на това, което правят в страната-приемник. Общуват повече с местното население, по-рядко поддържат контакт с други българи. Въпреки, че не са толкова добре интегрирани, колкото посочените в Германия, те все пак притежават междинни интеграционни нива и може да се каже, че също са малко по-добре интегрирани в Германия, отколкото лицата в САЩ.

По-добре интегрираните преобладават в Германия повече, отколкото в САЩ. Емигрантите в Германия (по-близката географски страна) са малко по-добре интегрирани от тези в САЩ (по-отдалечената географски страна), поради значимостта на географската отдалеченост на страните-приемник.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящият дисертационен труд изследва интеграционните и мотивационни аспекти в процесите на миграция в зависимост от географската отдалеченост на страните-приемник Германия и САЩ. Първата част разкрива теоретичната рамка за разбиране на контекста на миграцията по отношение на три нейни ключови аспекта: идентификация/идентичност, акултурация и мотивация. Литературният обзор се фокусира върху многостепенните интеграционни процеси и важните фактори за отчитане на това какви могат да бъдат основните индикатори в тези процеси по отношение на връзката им с идентификацията, акултурацията и мотивацията.

Представени са както социалните, така и личностните аспекти на идентификацията в контекста на миграцията, като са проследени съвременните теории и изследвания за идентичността. Разгледани са акултурационните изменения в културите на мигрантите, чрез акценти върху различни теоретични модели и подходи в изучаването на акултурацията. Потърсена е и психологическо-поведенческата културна промяна в резултат на миграцията, чрез връзката между това как миграцията и акултурацията влияят на културното различие между и в групите.

По отношение на мотивацията в контекста на миграцията теоретичната постановка разглежда въпроса от гледна точка на мотивацията в релацията „емиграция – имиграция“, но и от гледна точка на мотивацията в процесите на адаптация, чрез връзката между мотивацията за миграция и идентичността и мотивацията за миграция и акултурацията. Тук също са поставени основните теоретични акценти върху виждания и убеждения на изследователи, които могат да бъдат полезни, както в литературния обзор на проблематиката, така и във връзка с по-нататъшните проучвания и анализи на

резултатите във връзка с количествените и качествените изследвания в дисертационния труд.

Втората част от труда първо анализира контекста на проведеното изследване (цели, задачи, хипотези, методи, извадка), след което изследва интеграционни процеси в страните-приемник, чрез сравнителен анализ на Германия и САЩ. Съществен момент тук е представянето на резултатите от емпиричното изследване фокусирано върху няколко основни фактори в контекста на българската миграция в зависимост от географската отдалеченост на страните-приемник Германия и САЩ.

Получените резултати помогнаха за съставяне на два емигрантски профила в Германия и САЩ в зависимост от установените връзки между променливата „Държава“ и останалите демографски променливи – профили на емигранти (част от специфична извадка), мотивирани да участват в проучването, с доказана връзка с България и заявен интерес към родината.

Получените резултати оформиха три идентификационни профила (висок, нисък и междинен) съставени от български мигранти в Германия и САЩ. В САЩ преобладават най-вече мигранти с високи и някои с междинни нива на идентичност. Средно идентификационният и ниският профил е характерен за лицата, които преобладават в Германия. Следователно мигрантите, които имат по-лесен достъп до България, имат по-слаба до средна идентификация. Докато тези, които живеят в по-отдалечената географски страна, имат по-силно изразена идентичност.

Резултатите оформиха и три акултурационни профила (висок, нисък и междинен) съставени от български мигранти в Германия и САЩ, като се установи, че акултурацията сред мигрантите в САЩ е по-добра от тази сред мигрантите в Германия. Установи се, че сред мигрантите с по-добра акултурация, се наблюдава по-слаба идентичност, а сред тези с по-слаба акултурация, се наблюдава по-силна идентичност.

Резултатите, свързани с мотивацията, установиха, че географската отдалеченост на страните-приемник е ключов фактор за мотивите на българските емигранти както за заминаване, така и за връщане, а бъдещите перспективи за поколението се определят от страната, в която живеят мигрантите в момента. Тя е и предпочитаната страна и от мигрантите в Германия и САЩ, а тези в по-близката до България страна желаят бъдещи перспективи в родината си повече, отколкото тези в по-отдалечената от България страна. Следователно, отдалечеността или близостта е фактор, който определя и бъдещите перспективи за поколението на българските емигранти.

Настоящото проучване е значимо, тъй като очертава моделите на адаптация на българските емигранти в Германия и САЩ и определя какви са мотивите на мигрантите и коя е движещата сила, която може да ги накара да се върнат (ценности, цели, проекти, идеи и пр.); какво биха искали да се промени у нас.

Резултатите от проучването могат да спомогнат за повишаване на мотивацията на българските емигранти за завръщане в България. Проучването е значимо и за усъвършенстване на мотивационните политики на страната ни и може да спомогне за генериране на нови идеи за политики от страна на българската държава, насочени към хората, които живеят в Германия и САЩ.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Първото социално-психологическо изследване на емигрантска тематика през фокуса на отдалечеността на страните-приемник;

2. Очертаване на профили на емигрантите в Германия и САЩ от комплексна гледна точка съчетаваща интеграционните, акултурационни и мотивационни фактори;

3. Създаване и прилагане на работещ инструментариум за изследване на емигранти, които са на разстояние;

4. Прилагане на модел на изследване, чиито резултати са основа за създаването на политики спрямо емигрантски български общности в зависимост от отдалечеността на страните-приемник.

СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИ

Йоанна Драгнева. СБОРНИК ДОКЛАДИ на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки. София, 2020, Том 1, юни 2020, Институт за изследване на населението и човека при БАН, 2020, ISSN:ISSN 2683-0868 (Online), 92-101;

Joanna Dragneva, Maria Popova-Hristova. EXPLORING OPPORTUNITIES FOR THE RETURN OF BULGARIAN MIGRANTS IN RESPONSE TO THE GROWING NEED FOR SPECIALIZED STAFF IN SOFIA. Proceedings of CBU in Social Sciences, Vol. 2 (2021), Vol. 2 (2021), 2021, DOI:https://doi.org/10.12955/pss.v2.207, 92-105;

Антоанета Русинова-Христова, Цветелина Панчелиева, Йоанна Драгнева. Ценностите на младите българи в контекста на емиграцията – теоретичен обзор и модифицирана версия на метод за изследване на ценностите на Шварц. ПСИХОЛОГИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ, Том 24,, Книжка 3,, Институт за изследване на населението и човека при БАН, 2021, ISSN:ISSN 2367-4563 (Online);

Joanna Dragneva. INFLUENCE OF DISTANCE FROM BULGARIA ON THE LEVELS OF IDENTIFICATION AMONG MIGRANTS FROM GERMANY AND THE USA. 2023.

УЧАСТИЯ В НАУЧНИ ФОРУМИ

1. Октомври 2019 г.

Участие с доклад на XXI Национална школа за млади изследователи в социалните науки

„Българските емигранти в Германия във фокуса на социалнополитическия контекст – политики и законодателни рамки“

Автор: Йоанна Драгнева

2. Март 2021 г.

Участие с доклад на международна научна конференция ISIEC – INNOVATION IN EDUCATION, PRAGUE 2021 (online)

„EXPLORING OPPORTUNITIES FOR THE RETURN OF BULGARIAN MIGRANTS IN RESPONSE TO THE GROWING NEED FOR SPECIALIZED STAFF IN SOFIA“

Authors: Joanna Dragneva, PhD student; Maria Popova-Hristova, PhD

3. Ноември 2022 г.

Участие с доклад на международна научна конференция “MIGRATION, CULTURAL DIVERSITY AND LIFE PROSPECTS UNDER CONDITIONS OF GLOBAL CRISIS“

“Influence of distance from Bulgaria on the levels of identification among migrants from Germany and the USA”

Author: Joanna Dragneva